

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARIDA AUTOPEDEGOGIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH TAMOYILLARI

Abdumajitova Maftuna Ixtiyor qizi

Toshkent iqtisodiyot va pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada autopedagogik kompetentlik takomillashtirish, ularning samaradorligini ta'minlovchi omillarni ilmiy-nazariy talqin qilish, qo'yilgan muammolarni hal etish uchun taklif etilayotgan akmeologik yondashuv texnologiyalarini qo'llash, samarali usul va vositalarni ishlab chiqish, kasbiy ta'limda o'quv-tarbiya jarayonining samaradorligi va sifatini oshirish uchun foydalaniladigan o'quv-uslubiy ko'rsatmalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar. *Autopedagogik kompetentlik, samarali usullar, samaradorlik, akmeologik yondashuv, shaxsiy ijodiy fazilatlar, kelajakdagi ta'lim faoliyati, ilg'or pedagogik texnologiyalar.*

Abstract: *The article discusses the issues of improving auto-pedagogical competence, the scientific and theoretical interpretation of the factors that ensure their effectiveness, the use of the proposed acmeological approach to solving problems, the development of effective methods and teaching tools used to increase the efficiency and quality of the educational process, guidelines are given.*

Key words. *Autopedagogical competence, effective methods, efficiency, acmeological approach, personal creative qualities, future educational activities, advanced pedagogical technologies.*

Mamlakatimizda malakali kadrlar tayyorlash, ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ishlar olib borilayotgan bir sharoitda kasbiy autopedagogik kompetentlik, kasbiy mahorat va madaniyatning yetarli darajada emasligi, kasbiy mahoratni shakllantirish va bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirish muammolari bo'yicha tadqiqot ishini olib borish alohida ahamiyat kasb etadi.

Autopedagogik kompetentlikni shakllantirishni modellashtirishning nazariy metodologik asoslari, bo'lajak o'qituvchining shakllanish jarayoni, uning ijodiy pedagogik individualligi ochib berilmasligini faoliyatda kasbiy shakllanishini aniqlash hisobga olinmasligini bildiradi. Shu sababli olingan ilmiy ma'lumotlar va ular asosida ishlab chiqilgan tavsiyalardan mutaxassislar tomonidan turli innovatsion izlanishlar va ishlanmalar bo'yicha foydalanish, bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirish muammosini o'rganishning ilmiy-amaliy vositalari taklif etilishi muhim ahamiyatga ega.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligining me'yoriy-prognostik modelini sinovdan o'tkazish, ijtimoiy-pedagogik tizimda, o'quvchilar jamoasi - o'quvchi shaxsida mahsuldor muammolarni hal qilish algoritmlari tizimini ishlab chiqqan holda,

bo'lajak mutaxassislarning autopedagogik kompetentligini rivojlantirishni optimallashtirishga mo'ljallangan o'quv qo'llanma va tavsiyalarni ishlab chiqishda ilmiy-uslubiy asos sifatida foydalanish mumkin.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini shakllantirish va rivojlantirishning pedagogik tizimini ishlab chiqishda, bo'lajak o'qituvchining malakasini oshirishda hal qiluvchi rol ijtimoiy shart-sharoitlarga tegishli bo'lib, shaxs faoliyatiga, o'z-o'zini tarbiyalashga muhim ahamiyat beriladi.

Shu maqsadda, o'qituvchini o'z kasbining "Akme" elementlarini yaratishga imkon beruvchi asosiy tarkibiy qismlarga (bilim, muloqot, o'z-o'zini tarbiyalash professionalizmi) ega bo'lgan bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligining me'yoriy-prognostik modeli ishlab chiqildi. "Akme" holati elementlarini modellashtirishda shaxsning psixofiziologik zaxiralaridan foydalanishni nazarda tutib, bo'lajak yo'nalishida bo'lajak o'qituvchini o'qitish jarayonida autopedagogik kompetentlikni rivojlantirish uchun me'yoriy-prognostik modelni ishlab chiqish psixologik-pedagogik jihatdan asoslanadi.

yoriy-prognostik modelni ishlab chiqish psixologik-pedagogik jihatdan asoslanadi. Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirish jarayonini optimallashtirish yo'llari, "Men-obrazi" ijtimoiy-pedagogik tizimida pedagogik muammolarni unumli hal etish algoritmlarini taklif etish zarur.

Shu o'rinda tadqiqotning tajriba-sinov qismi natijasida bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirishning pedagogik tizimi ishlab chiqiladi.

Ma'lumki, doimiy tayyorgarliktsiz faol ijodiy pedagogik shaklni saqlab qolish mumkin emas: ichki tasavvurlar, fikrlar, harakat madaniyati oqimini o'zlashtirish, aktyorlik va rejissyorlik san'ati darajasida pedagogik tafakkurni takomillashtirish metodlari va strategiyalarini o'zlashtirishni o'rganish muhim ahamiyatga ega.

O'tkazilgan tajriba-sinov ishlari va bo'lajak o'qituvchisining autopedagogik kompetentligini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bo'lajak o'qituvchining kasbiy shakllanish jarayonida uning ijodiy pedagogik individualligi ochib berilmaydi va shakllanmaydi. Kasbiy kompetentlikni egallashning qiyinligi shundaki kasbiy bilimlar metodologik, nazariy va metodik jihatdan barcha darajalarda birdaniga shakllanishi lozim. Tizimli yondashuvni pedagogik tajriba bilan birgalikda qo'llab, kasbiy o'sish yo'nalishini o'rganish jarayonini professionalizatsiya qilish muammosini hal qilish inson fanlari majmuasini bilimlar tizimiga birlashtirish imkoniyatini ko'rsatadi.

Bo'lajak mutaxassisning autopedagogik kompetentligini rivojlantirish jarayonini optimallashtirish yo'llari ishlab chiqilgan holda, bo'lajak o'qituvchisining, talabalar jamoasi-talaba shaxsining ijtimoiy-pedagogik tizimida kasbiy muammolarni unumli hal etish algoritmlari taklif etiladi.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirish OTM va undan keyingi ta'limda mutaxassisni takomillashtirish sharoitida omillarni aniqlashga

asoslangan o'ziga xos tuzilish, mazmun, bosqich va rivojlanish darajalari bilan tavsiflanadi.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini samarali rivojlantirish modellarini aniqlash, tartibga solinmagan ta'lim jarayoni psixologik-pedagogik, umumiy nazariy va umumiy madaniy kompetentlikni shakllantirishga, pedagogika fani yutuqlarini va ish amaliyotida eng yaxshi amaliyotlarni amalga oshirishga tayyorligiga, shuningdek, o'z-o'zini takomillashtirish, o'z-o'zini tashkil etish va kasbiy faoliyatga tayyorgarlikda o'z-o'zini tuzatishga katta ta'sir ko'rsatadi. Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirish pedagogik tizim yaratish uchun akmeologik yondashuvni qo'llash taklif etiladi.

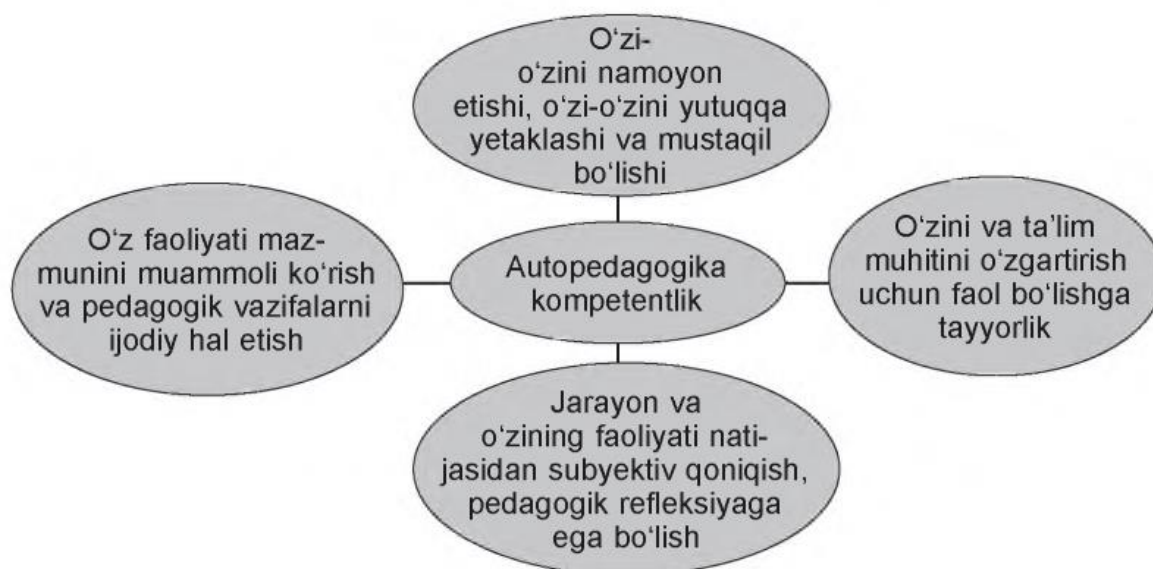
Demak, bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligi samaradorligini oshirish imkoniyati kasbiy bilimlar barcha darajalarda: metodik, nazariy va metodik bir yo'la shakllantirilganda namoyon bo'ladi.

Bo'lajak o'qituvchisining autopedagogik kompetentligi pedagogik mahorat va texnologiyalarning aktyorlik va rejissyorlik darajasidagi kasbiy mahoratiga bog'liq. Uning pedagogik faoliyati professionalizmi shaxsiy faoliyatga yo'naltirilgan xarakterda bo'ladi. Bu yerda albatta o'qituvchining ijtimoiy va umuminsoniy fazilatlarini, kasbiy-pedagogik sifatlarini va shaxsni o'z ichiga olgan o'z-o'zini tarbiyalash bilan shug'ullanuvchi shaxs tuzilishiga katta ahamiyat beriladi.

Shu sababli bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini rivojlantirishning modelini ishlab chiqishga, pedagogik jarayon vazifalarining asosiy guruhlarini yechish bilan bog'liq algoritmlarni yechishga va pedagogik vazifalarni unumli hal etish algoritmlariga bog'liq.

Pedagogik jarayonda psixologik-pedagogik, umumiy nazariy va umumiy madaniy kompetentlikni shakllantirish va rivojlantirishga, pedagogika fani yutuqlarini va eng yaxshi amaliyotlarni o'z-o'zini takomillashtirish va kelajakdagi mutaxassisning kasbiy faoliyatini o'z-o'zini tuzatishga tayyorligiga eng katta ta'sir ko'rsatadi. Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligidagi kommunikativ komponenti fanning o'ziga xos xususiyatlari bo'lajak yo'nalishni o'qitishda kommunikativ va tashkilotchilik qobiliyatlarining rivojlanishini ta'minlaydi.

Oliy ta'limda innovatsion ta'lim maqsadi, ta'lim mazmuni, ta'lim berish vositalari va motivatsiya, jarayon ishtirokchilari (talabalar, o'qituvchilar), faoliyat natijalari kabi bir necha qismdan iborat tarkibiy tuzilishga ega va bo'lajak bo'lajak yo'nalishini o'qitishda talaba faoliyatini tashkil etish va ta'lim jarayonini nazorat qilish kabi bir-biri bilan aloqador ikki o'zaro bog'liq komponentga ajratiladi.

1-rasm. Autopedagogik kompetentlikning tarkibiy qismlari

Autopedagogik kompetentlikning quyidagi tarkibiy qismlari mavjud:

1. O'z-o'zini namoyon etishi, o'zi-o'zini yutuqqa yetaklashi va mustaqil bo'lishi.
2. O'zini va ta'lim muhitini o'zgartirish uchun faol bo'lishga tayyorlik.
3. O'z faoliyati mazmunini muammoli ko'rish va pedagogik vazifalarni ijodiy hal etish.
4. Jarayon va o'zining faoliyati natijasidan subyektiv qoniqish, pedagogik refleksiya ega bo'lish.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligining tarkibiy qismlari (1-rasm) sifatida pedagogik texnologiyalar va aktyorlik va rejissyorlik san'ati muammosining nazariy shartlarining zamonaviy yondashuvlari tahlili amalga oshirildi va bo'lajak o'qituvchisining avtopedagogik kompetentligining me'yoriy-prognostik modeli mazmuni ishlab chiqilishi zarur.

Professionallik va kompetentlik bir-biriga o'xshash bo'lsada, har xil ma'noga ega bo'lgan atamalardir. Professionallik deganda, nafaqat ma'lum bilimlar, balki mehnatga bo'lgan munosabat, ishning o'ziga xos xususiyatlari tushuniladi. Rivojlangan kompetensiyalar darhol seziladi, chunki professional pedagog o'z ko'nikmalarini rivojlantirishga harakat qiladi, muayyan maqsad va natijalarga erishishga intiladi, ishchan qadriyatlar ishlab chiqaradi va bular odatda ish jarayonining standartiga mos keladi. Kompetentlik esa biroz murakkab mazmunga ega, sababi, nafaqat bilimlarning mavjudligini, balki shu bilan birga ularni qo'llash qobiliyatini ham taqozo etadi. Kompetentlik faqat keng qamrovli baholash va kuzatish paytida aniqlanishi mumkin.

O.M. Shiyan ta'rifiga ko'ra, "autopedagogik kompetentlik" - o'qituvchining maktab tomonidan unga qo'yilgan talablar majmui doirasida o'z-o'zini takomillashtirish va o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyati bo'lib, uning pedagogik texnologiyani egallashi va pedagogik faoliyatga nisbatan qadriyatli munosabatidir.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini unumli rivojlantirishni optimallashtirish qonuniyatlari, mexanizmlari, shart-sharoitlari va omillari tadqiq

etiladi. Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchisining autopedagogik kompetentligini shakllantirishning nazariy modelini tuzishda quyidagi yondashuvlarga tayandik:

1) Kompetentli yondashuv: tarkibiy qismlar sifatida "kompetentlik" va "kompetensiya" tushunchalari mazmunida turli mualliflar: faoliyatga tayyorlik, faoliyatga egalik, faoliyatga jalb etish o'lchovi, muvaffaqiyatli, mustaqil va samarali faoliyat tajribasi; shaxsning shaxsiy sifatlari va uning qobiliyatlari, intellektual va qadriy-emotsional xususiyatlari deb ta'riflaydilar.

2) Protsessual-kognitiv. Protsessual-kognitiv yondashuv bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy kompetentlikning ikki tarkibiy qismini: shaxsning kognitiv darajasi va tafakkurning metodik turini shakllantirishni o'z ichiga oladi. Bu ikki tarkibiy qism o'zaro bog'liq bo'lib, ular bo'lajak o'qituvchining samaradorligining asosini tashkil etadi

3) Subyektiv - faoliyatli yondashuv. Bunday yondashuv doirasida faoliyatda faol subyektiv holat shakllanadi, bo'lajak o'qituvchining kasbiy yo'nalganligi, o'z kasbining ahamiyatini anglashi va doimiy o'z-o'zini rivojlantirish va o'z-o'zini takomillashtirish motivatsiyasining ortishi amalga oshiriladi.

4) Individual-ijodiy yondashuv. Kasb ta'limi jarayonida talabaning o'ziga individual - ijodiy yondashuvi strategiyasi va kasbiy-ijodiy o'z-o'zini rivojlantirish va bo'lajak mutaxassisning individualligini shakllantirish va o'z-o'zini boshqarish strategiyasi va taktikasi.

5) Innovatsion yondashuv. Ushbu yondashuv texnologiya fanini o'qitishda an'anaviy yondashuvlardan holi bo'lib, talabalarning innovatsion faoliyati, ularning bilish va ilmiy-tadqiqot faoliyatiga bo'lgan intilishi hamda kasbiy faoliyatda o'z-o'zini anglashiga yo'naltirilgan.

O'qituvchining autopedagogik kompetentligi quyidagi komponentlarning mavjudligini ta'minlaydi: motivatsion, kommunikativ, ijodiy, gnostik va reflektiv.

Bo'lajak o'qituvchining autopedagogik kompetentligini shakllantirishning nazariy modelini amalga oshirishning maqsadi - o'qituvchining ijodiy individualligini shakllantirish, uning tashabbuskor va mahoratli, pedagogik innovatsion ta'lim muhitida o'zini-o'zi takomillashtirishi va o'zini-o'zi namoyon etishi qobiliyatini rivojlantirishdan iborat.

ADABIYOTLAR:

1. Qodirova, F. U., & Xusnuddinova, Z. X., Egamberdiyeva, N. A. (2022). Increasing the profitability of the learning environment through the organization of adaptive learning. *NeuroQuantology*, 1(20), 1217-1224.
2. Azizovna, E. N. (2023). Autizm sindromli bolalar bilan ishlash hozirgi kunning dolzarb masalasi sifatida. *Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali*, 3(4), 95-100.

3. Egamberdiyeva, N. A. (2023). Ta'lim klasteri sharoiti – autizm sindromli bolalar nutqini rivojlantirishning innovatsion omili sifatida. *Konferensiya*, 1(1), 154-158.
4. Qodirova, F. U.; Egamberdiyeva, N. A. (2023). Ta'lim klasteri sharoitida autizm sindromli bolalarni tashxislash va korrektsiyalash ishlarining mazmuni. *Konferensiya*, 1(1), 201-205.
5. Azizovna, E. N. (2022). Bolalar serebral falajida o'yinli metodlardan foydalanish. *Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali*, 207-210.
6. Эгамбердиева, Н. А. (2022). Воспитание у детей трудолюбия с использованием узбекских народных пословиц. *Воспитание дошкольников*, 1(1), 75-78.
7. Egamberdiyeva, N. A.; Raxmatullayeva, M. R. (2022). Inklyuziv ta'limda eshitishida muammosi bo'lgan bolalarning psixologik xususiyatlari. *Inklyuziv ta'limning dolzarb masalalari*, 1(1), 163-167.
8. Тожибоева, Г., Юнусова, М., & Салахова, Р. (2021). Use of didactic material in the process of learning writing. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*, 1(1).
9. Юнусова, М. Т. (2023). Социальная составляющая языкового образа человека, репрезентируемая фразеологизмами, пословицами, поговорками, взаимосвязь языка и культуры на материале русского языка. *ILM SARCHASHMALARI*, 1(8), 198-203.
10. Yunusova, M. T. (2023). Proverbs, sayings, Phraseologists as a subject of study of the social component of the language image of a person (Based on the material of the Russian language). *Web of Teachers: Inderscience Research*, 1(7), 40-48.
11. Юнусова, М. Т. (2022). ОБРАЗ-КОНЦЕПТ «ЧЕЛОВЕК» В РУССКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА. *World scientific research journal*, 2(1), 14-20.
12. Акбарова, Л. У. (2020). Особенности рыночной инфраструктуры в современных условиях. *В номере*, 9.
13. Akbarova, L. (2012). Azerbaycan bestecilerinin eserlerinde viyolonsel in yeri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 33-46.
14. Акбарова, Л. У., Бексултонов, А. Б., & Иляшов, Б. А. (2021). Бухгалтерский учет в процессе формирования управленческого учета.
15. Акбарова, Л. У. (2019). Особенности эффективного развития инновационного маркетинга и рекламной деятельности в сфере сервиса. *Экономика и социум*, (1-1 (56)), 170-174.
16. Rahmatov DN, Akbarova LU. Sovremennye informacionno-kommunikacionnye tehnologii i ih rol'v sisteme obrazovaniya. *Ekonomika i socium*. 2018(11):54.
17. Сейтниязов, К. М. (2022). Традиционные географические названия. *Экономика и социум*, (11-2 (102)), 689-694.

18. Сейитниязов, К. М. (2022). Некоторые вопросы о Антропотопонимах. Международная конференция, 1(4), 4-8.
19. Сейитниязов, КМ. Некоторые вопросы о стандартизации топонимов Каракалпакии. Международная конференция, 1(12), 4-9.
20. Сейитниязов, К. М. (2022). Топонимические методы исследования географических объектов. *География: природа и общество*, (2).
21. Seitniyazov, K. M. (2023). Some traditional names in Toponymics. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 11(4), 842-845.
22. Сейитниязов, К. М. (2023). О некоторые положениях в определении названии географических объектов. Перспективы современной науки и образования, 1(1), 85-90.
23. Сейитниязов, К. М. (2023). Методы исследования в топонимике. Развитие науки и образования, 1(1), 101-106.
24. Сейитниязов, К. М. (2023). Некоторые виды трансформации топонимов. *Science and Education*, 4(2), 1700-1704.